

Ulaganja u djecu kao visokoisplativa socijalna investicija

Zdenko Babić*

Istraživanja različitih znanstvenih disciplina poput ekonomije, epidemiologije i psihologije upućuju na to da su ulaganja u programe i usluge namijenjene djeci vrlo isplative investicije. Takva ulaganja donose višestruke koristi, kako za djecu sudionike programa, tako i za njihove obitelji, državu i društvo. Jedan smjer istraživanja povezuje koristi od ulaganja u zdravlje djece koja mogu pozitivno utjecati na gospodarski rast. No koristi se očituju u više područja, od veće mogućnosti participacije roditelja u plaćenju zaposlenosti, smanjivanja siromaštva djece i održivosti sustava socijalne zaštite, do ublažavanja demografskih pritisaka i pozitivnih učinaka na ekonomski rast. Premda su ulaganja u djecu i obitelji konstantno niža u Hrvatskoj od onih u zemljama Europske unije (EU) te iako postoji deklarativna opredijeljenost među političarima o njihovoj važnosti, ipak se u proračunu 2020. godine planira smanjenje financiranja. Dok izdvajanja u EU zemljama iznose u prosjeku 2,3% bruto društvenog proizvoda (BDP-a), u Hrvatskoj je to 1,8% BDP-a, uz blagi porast posljednjih godina zbog širenja sektora usluga za djecu u području predškolskog odgoja i obrazovanja. U hrvatskom kontekstu istraživanja navedene problematike posljednjih godina prednjače unutar discipline socijalnih djelatnosti radovima koji upućuju na to da su programi i usluge namijenjene djeci isplative socijalne investicije, posebice kad je riječ o djeci u rizicima. Ulaganja u djecu postaju sve važnija radi unapređenja dječje dobrobiti, ali i zbog velikih demografskih izazova u Hrvatskoj.

Ključne riječi: DJEČJA DOBROBIT; SOCIJALNE PROMJENE

UVOD

Ulaganje u djecu jedna je od najpametnijih investicija koju zemlja može imati. Velik broj objavljenih istraživanja do danas pokazao je da ulaganja u djecu, a posebice ona u programe ranog razvoja djece pripadaju visokoisplativim investicijama. No u Republici Hrvatskoj, unatoč proklamiranim i deklarativnim opredjeljenjima o važnosti ulaganja u djecu i obitelj, nositelja socijalne i ekonomske politike te općenito političara, prijedlog proračuna za 2020. godinu pokazao je da se nije otišlo dalje od deklarativne razine, iako su se određena unapređenja u segmentu obiteljske politike i politika usmjerenih dječjoj dobrobiti dogodila u mandatu aktualne Vlade (2016.-2020. godine). No da ta unapređenja nisu dovoljna, najbolje svjedoči podatak o planu državnog proračuna za 2020. godinu. Naime, iz njega je vidljivo da planirani ukupni rashodi državnog proračuna rastu u 2020. godini sa 140 na 147 milijardi kuna, tj. za oko 5%, dok su s druge strane rashodi za obitelj i djecu u 2020. godini planirani na razini 3 milijarde i 856 milijuna kuna, što je za 2% manje nego

2019. godine kad su iznosili 3 milijarde i 931 milijun kuna. To se može okarakterizirati kao posljedica „nesustavnog“ pristupa obiteljskoj politici i demografskim izazovima u Hrvatskoj.

Naime, planirani su niži izdatci većim dijelom zbog smanjivanja očekivanih izdataka za dječji doplatka, jer uvođenje novog cenzusnog razreda na 70% osnovice od 1. srpnja 2018. nije rezultiralo očekivanim porastom broja korisnika dječjeg doplatka. Naime, broj korisnika dječjeg doplatka se povećao tek za dvadesetak tisuća, a očekivao se bitno veći porast. U Ministarstvu demografije, obitelji, mladih i socijalne politike iznose procjene od oko 60 000 potencijalnih

* Katedra za socijalnu politiku, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Trg Republike Hrvatske 14, 10000 Zagreb

Adresa za dopisivanje:

Prof. dr. sc. Zdenko Babić, Katedra za socijalnu politiku, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Trg Republike Hrvatske 14, 10000 Zagreb, e-mail: zbabic@pravo.hr

Primljeno/Received: 30. 1. 2020., Prihvaćeno/Accepted: 15. 5. 2020.

korisnika koji imaju pravo na dječji doplatk, ali se nisu javili. Zapravo bi u spomenutom resornom ministarstvu trebalo upitati zašto se potencijalni korisnici nisu javili u očekivanom broju. Moguća su dva razloga: preniski iznosi dječjeg doplatka (kreću se u rasponu od 200-300 kuna po djetetu) pa ljudi nisu bili motivirani „mučiti“ se s prikupljanjem i predajom tražene dokumentacije ili nisu bili dovoljno informirani. Bez obzira na odgovore na ta pitanja odgovornost je na resornom ministarstvu vjerojatno zbog premalih iznosa koji se nisu mijenjali petnaestak godina, a cijene pelena, dječje hrane i odjeće istodobno su višestruko porasle. No isto je tako moguća i slaba informiranost kao uzrok nejavljanja potencijalnih korisnika, koja se mogla ukloniti organiziranjem javne informativne kampanje.

Brojna provedena istraživanja, koja se detaljnije prikazuju u nastavku rada, navode i koristi što ih djeca osobno, njihove obitelji, ali i društvo i država imaju od ulaganja u rani razvoj djece. Kao prvo, navode se koristi na području obrazovanja. Uočen je pozitivan utjecaj participacije u ranim programima razvoja djece na bolju pripremljenost, integraciju i uspjehe u školi, rjeđe ponavljanje razreda te završavanje viših stupnjeva obrazovanja (1). Sljedeće područje u kojem se očituju koristi ulaganja je socijalna skrb u vidu smanjenja ovisnosti o njenim sustavima i pomoći, pridonose ublažavanju dječjeg siromaštva te većoj samostalnosti tijekom kasnijeg života. Osim navedenih koristi treba spomenuti i one vezane za gospodarstvo i ekonomski rast i razvoj gdje ulaganje u programe ranog razvoja djece omogućava sudjelovanje roditelja na tržištu rada. S druge strane raste broj istraživanja koja pokazuju pozitivnu korelaciju između ulaganja u dječje zdravlje i ekonomskog rasta (2). Novija istraživanja kao npr. ono *Campbella F. i sur.* (3) iz 2014. godine pokazuju da postoje koristi i na području zdravlja kod djece sudionika takvih programa. Programi ranog razvoja mogu biti učinkoviti u sprječavanju ili odgađanju bolesti u odrasloj dobi (3). Programi ranog razvoja djece vide se kao važan instrument usklađivanja obiteljskih i radnih obveza, a time i promicanja spolne ravnopravnosti te dosezanja ekonomskog rasta i održivosti sustava socijalne zaštite (4, 5).

U ovom će se radu razmotriti ulaganja u razvoj djece iz razgleda socijalnih investicija. U tom je cilju dan pregled istraživanja koja se bave pitanjima učinka ulaganja u programe i usluge za djecu na dječji kognitivni i socijalni razvoj te o tome proizvode li istodobno i ekonomski povrat uloženi sredstava. Detaljno će se eksplicirati koje sve koristi i na kojim područjima donose programi ranog razvoja djece i općenito ulaganja u djecu. U radu će se iznijeti prikaz ulaganja u programe namijenjene djeci i obitelji u Hrvatskoj i drugim zemljama Europske unije, prezentirajući izdvajanja iz bruto- društvenog proizvoda BDP-a u nekoliko posljednjih godina. Ulaganja Hrvatske usporedit će se s drugim zemlja-

ma zato da se vidi kretanje analiziranih izdataka posljednjih godina. Na kraju će se u vidu zaključaka iznijeti određene preporuke u kojem bi smjeru trebale ići promjene na ovom području, kako bi se optimizirali uvjeti ulaganja u djecu i obitelji u Hrvatskoj, kako bi djeca imala što bolje uvjete za rast i razvoj te se pozitivno djelovalo i na negativne demografske tendencije.

Koncept socijalnih investicija i ulaganja u djecu

Socijalne investicije u socijalnoj politici koncepcijski počivaju na strategiji investiranja javnih sredstava u snage i sposobnosti pojedinaca, obitelji i zajednica te na povezivanju ekonomskog razvoja i socijalne dobrobiti članova društva, kako bi se osigurali jednako sudjelovanje i pristup koristima ekonomskog i socijalnog razvoja (6). Tako je temeljni cilj koncepta socijalnih investicija ostvariti uz pozitivne socijalne učinke i ekonomsku učinkovitost socijalnih programa (7). Pristup socijalnog ulaganja fokusira se na djelotvornije naslovljavanje novih socijalnih rizika te u tom smislu promovira politike koje će pripremiti pojedince, obitelji i društva na to da se prilagode različitim transformacijama, kao što su mijenjanje obrazaca karijera i radnih uvjeta, razvoj novih rizika te umjesto prijašnjih kompenzacijskih socijalnih programa koji su bili fokusirani na popravljavanje „šteta“ nakon neuspjeha tržišta ili postojećih politika; uspješnim preventivnim djelovanjima pojedinca, obitelji i društva zaštititi od nadolazećih rizika (7). Koncept socijalnih investicija u svojoj suštini implicira dvostruki povrat ulaganja: financijski povrat investiranog kapitala s jedne strane te osiguravanje pozitivnog socijalnog povrata ili socijalnog utjecaja s druge (8).

Nekoliko je ključnih područja djelovanja za koje možemo zaključiti (9, 10) da se u njima sadržajno ističe perspektiva pristupa socijalnog ulaganja. To su briga o razvijanju ljudskih potencijala te široki prostor odnosa i usklađivanja između obitelji, ekonomije i radnih odnosa. Uloga ljudskog kapitala je osigurati sposobnost učenja kroz cijeli životni ciklus, počevši od najranije dobi, tj. djetinjstva. Fokus je stoga na povećanju kompetencija za ulazak u tržište rada, ali i mogućnosti za povratak nakon ispadanja s njega, podižući i vraćajući pojedince i osnažujući njihove kompetencije. Jedan od značajnih elemenata koncepta fokusiran je na ujednačavanje obrazovnih prilika kroz ulaganja u djecu od najranije dobi, jer su ona produktivni temelj budućeg društva, ali i potencijalno skupi budući socijalni problemi ako dugotrajno ostanu u krugu socijalne isključenosti. Participacija žena na tržištu rada je ključna za socijalnu državu kao i za razvoj djeteta i njegove buduće životne prilike, stoga je nužno omogućiti pristup socijalnim uslugama skrbi o djeci te ga ujednačiti na cijelom prostoru jedne zemlje. Europska unija proteklih godina pokazuje značajnu orijentaciju prema socijalnom ulaganju. Donesen je paket socijalnog ulaganja pod

nazivom *The EU's Social Investment package*. Europski parlament u svojoj rezoluciji o Paketu za socijalno ulaganje socijalne investicije stavlja u širi javnopolitički diskurs radi pomicanja socijalnih sustava zemalja članica više prema konceptu socijalnog ulaganja. U pozadini javljanja perspektive socijalnog ulaganja su aspekti rasprave u smislu ključnih pojmova kao što su "iz socijalne skrbi prema omogućujućoj državi", "aktivirajuća socijalna država" sa svojim "obnovljenim naglaskom na sudjelovanju i aktivaciji građana" (11, 12). Dosađajne analize (8) govore o nedostacima razvojne uloge socijalne države u Hrvatskoj koja je minimizirana specifičnom strukturom socijalnih programa i zaostajanjem za EU zemljama u pomaku prema perspektivi socijalnih ulaganja. Investicije u rani razvoj djece svakako se uklapaju u ovakvu paradigmu. Dostupne i kvalitetne usluge i programi smatraju se jednim od ključnih mehanizama za odgovor na nove socijalne rizike te takve investicije rješavaju nekoliko gorućih problema: pomažu roditeljima u usklađivanju obiteljskih obveza i zaposlenosti, sprječavaju dugotrajne nepovoljne posljedice izloženosti dječjem siromaštvu te pripremaju svu djecu na to da u budućnosti postanu produktivna radna snaga (6). Baš su ulaganja u djecu i briga o razvijanju ukupnog ljudskog potencijala jednog društva u središtu modela socijalnih investicija kako ih vidi i zagovara Europska komisija u svojoj preporuci zemljama članicama. Stoga se u nastavku posvećuje pozornost baš ulaganjima u djecu i obitelji.

Koristi od ulaganja u djecu, s posebnim naglaskom na programe ranog razvoja

No iako programi ranog razvoja djece nose visoke stope povrata na uložena sredstva, dosad provedena istraživanja upozoravaju na činjenicu da je ovo područje zapravo podinvestirano. Osim toga, oko rijetko kojeg područja danas postoji tako visoka razina suglasnosti istraživača o korisnosti ulaganja kao što su to investicije u djecu (13). Provedene studije naglašavaju da socijalni programi usmjereni na djecu donose veće koristi ako su u njih u većem postotku uključena djeca iz obitelji slabijeg socioekonomskog statusa te obitelji izložene siromaštvu ili nekim drugim socijalnim rizicima (14, 15). I rezultati istraživanja prikazani u nastavku sugeriraju brojne pozitivne učinke ulaganja programa ranog razvoja djece, upućujući i na činjenicu da kvalitetni i dostupni programi predškolske skrbi i odgoja omogućavaju sudjelovanje roditeljima na tržištu rada, pa su tako navedeni programi značajan instrument usklađivanja obiteljskih obveza i zaposlenosti te spolne ravnopravnosti na tržištu rada (16). Ekonomske i socijalne koristi za društvo i državu od ulaganja u djecu kroz programe ranog razvoja i skrbi o djeci moguće je razmatrati u pet dominantnih područja: gospodarstva, obrazovanja, socijalne skrbi, zdravstva i kriminaliteta.

Kakvoća djetetova života i doprinosi koje će ono donijeti društvu kao odrasla osoba mogu se vidjeti u nekoliko prvih godina njegova života. Od rođenja do pete godine dolazi do golemog rasta i promjene kod djeteta (17). Ako mu se u tom životnom razdoblju daje potpora prilikom spoznajnog razvoja, razvoja motoričkih vještina, jezika i adaptivnih vještina, postoji vjerojatnost da će dijete uspjeti u školi, u kognitivnom i socijalnom razvoju, te će poslije pridonositi društvu (18, 19). A bez adekvatne potpore tijekom tih ranih godina života raste i vjerojatnost da će djeca prerano napustiti školovanje (20). Tako npr. *M. Neri* (21) u svom radu tvrdi da bi Brazil trebao više ulagati u rani razvoj djece. To bi u Brazilu značio pomak fokusa s politika novčanih transfera obiteljima i naglaska na ulaganja u obrazovanje, posebno na ulaganja u ranijoj dobi, što je relevantno i u europskom kontekstu kod zemalja koje bilježe niže razine ulaganja u obrazovanje i imaju niže stope participacije u predškolskom odgoju i obrazovanju (Bugarska, Rumunjska, Hrvatska, Litva npr.). Isti autor navodi, „da je racionalnije i isplativije iz životne perspektive ulagati u zdravstvo i obrazovanje u ranom djetinjstvu“. Ulaganje u četverogodišnje dijete je dobro. Ono se još formira. Zašto siromašno dijete mora imati slabije mogućnosti od onoga koje nije siromašno? Zato jer je takva socijalna konvencija i praksa, socijalna pozadina koja im nije naklonjena. Dijete treba smjestiti u vrtić, u predškolski odgoj koji će potaknuti razvoj i osnažiti ga (21).

Dawes i Biersteker (22, 23) navode da djeca koja pohađaju formalne programe ranog dječjeg razvoja u Južno Afričkoj Republici pokazuju višu razinu kognitivnog funkcioniranja; postoji veća vjerojatnost da će oni upisati školu u odgovarajućoj dobi i biti uspješniji s manje ponavljanja razreda. Oni također navode da je kombinacija formalnih programa ranog razvoja i kućnih intervencija preferirana opcija. Oni također pozivaju na veća ulaganja u taj sektor. Studije učinka obrazovanja u ranom djetinjstvu pokazuju da razvoj jedinstvenog sveobuhvatnog sustava predškolskog i osnovnoškolskog obrazovanja pozitivno utječe na ukupni razvoj djece.

Da bi se pružila potpora djeci, posebno onoj koja dolazi iz rizičnih obitelji, važno je omogućiti visokokvalitetne programe ranog razvoja djece te po mogućnosti i programe potpore čitavim obiteljima. Studije koje se odnose na ulaganja u ranom djetinjstvu pokazuju da su intervencije u ranim godinama važne za promicanje učenja. Ako su dobro programirane, rane intervencije u djetinjstvu mogu imati trajne pozitivne učinke na učenje i motivaciju (24). Baš programi dječjeg ranog razvoja mogu unaprijediti kognitivne i socijalne vještine djece koja dolaze iz obitelji nižeg socioekonomskog statusa, ili iz onih izloženih drugim socijalnim rizicima, kako bi se njihova „startna pozicija“ u što većoj mjeri do polaska u školu izjednačila s djecom iz funkcionalnih obitelji

srednjeg sloja (13). Istraživanja pokazuju da djeca sudionici programa ranog razvoja iz socijalno depriviranih obitelji, za razliku od djece nesudionika, imaju manju razinu ovisnosti o sustavima državnih socijalnih programa i pomoći, nižu stopu kriminaliteta te da u odrasloj dobi pozitivno pridonose povećanju prihoda i smanjenju rashoda državnog proračuna (1). *Grunewald i Rolnick* (14) također potvrđuju navedene činjenice i smatraju da bez potpore tijekom tih ranih godina postoji veća vjerojatnost da će djeca prerano napustiti školovanje, primati socijalnu pomoć i počiniti kazneno djelo. Prema već spomenutom istraživanju što ga je proveo *Lynch* (1) koristi od programa ranog razvoja djece, utvrđene u longitudinalnim studijama koje su dugoročno pratile djecu sudionike u programima ranog razvoja, osim na području obrazovanja, vidljive su i tijekom njihovog kasnijeg života.

Istraživanje nobelovca *Heckmana i Masterova* iz 2007. godine (25) navodi da se pri govoru o formiranju ljudskog kapitala prenaplaćava uloga obrazovnih institucija kao što su škole, visoka učilišta i sveučilišta, a zanemaruje se i podcjenjuje uloga obitelji i obiteljskog okruženja. Baš su obitelj i obiteljsko okruženje ključni u ranoj fazi razvoja za dječji emocionalni, kognitivni i socijalni razvoj, a koji su onda osnovica za daljnji razvoj u školi, pa zapravo u obiteljskom okruženju neformalnog učenja, kojemu je malo djeteta svakodnevno izloženo, nastaju ključne razlike.

Campbell i sur. (3) u svom istraživanju, služeći se biomedicinskim podacima iz Abecedarian projekta u Sjedinjenim Američkim Državama, zaključuju da djeca koja su sudjelovala u programima ranog razvoja imaju znatno nižu prevalenciju rizičnih čimbenika za kardiovaskularne bolesti i bolesti metabolizma u srednjim 30-ima. To se prvenstveno odnosi na muškarce. Ovaj rad pokazuje da visokokvalitetne intervencije u ranim godinama mogu biti učinkovite u sprječavanju ili barem odgađanju bolesti u odrasloj dobi. U radu se također naglašava da intervencije koje obogaćuju dječju okolinu, posebno djece koja dolaze iz socijalno rizične okoline, značajno utječu na razne ishode tijekom života (3).

Roditelji i obitelj djece koja sudjeluju u programima ranog razvoja također imaju koristi od sudjelovanja njihove djece u takvim programima. Osim poboljšanja mogućnosti usklađivanja poslovnoga i obiteljskoga života očeva i majki i njihovih većih prihoda, *Lynch* (1) navodi kako je manje vjerojatno da će majke sudionika programa zlostavljati ili zanemarivati svoju djecu. Osim toga, kao i djeca, roditelji će rjeđe sudjelovati u počinjenju kaznenih djela te imaju nižu stopu zloporabe droge i alkohola. Postoji i manja vjerojatnost da će se služiti državnim socijalnim programima (1).

Prema *Cyanderu* (26) za ovo područje vrijedi izreka da će kuna uložena u prevenciju (rani razvoj kod djece s poteškoćama u razvoju) vrijediti stotruko poslije u vidu nižih iznosa

troškova za liječenje i skrb. Spomenuta izreka posebice je primjenjiva u ranoj dobi, ključnoj za razvoj dječjeg mozga. Stoga je važno prepoznati nekoliko prvih godina života kao ključno vrijeme za djetetov razvoj te educirati roditelje kako da svojoj djeci pružaju odgovarajuće socijalne i kognitivne stimulacije. A političare valja poučiti da podržavaju povećanu uključenost roditelja i omoguće im vrijeme koje će provesti sa svojom djecom, jer je to vrlo važno tijekom ovog razvojnog razdoblja. Naime, društveni troškovi zanemarivanja razvoja male djece vjerojatno su vrlo visoki, iako zasad nisu dostupne vrijednosne procjene u financijskom smislu. S druge strane *Romer* (27) u svom radu upozorava na promjene u socijalnom i ekonomskom okruženju koje su se dogodile posljednjih desetljeća u razvijenim zemljama kao što je snažan rast zaposlenosti žena uz standardno visoku zaposlenost očeva, pa je činjenica da danas u prosjeku roditelji provode manje vremena sa svojom malom djecom nego prije trideset ili četrdeset godina. *Romer* u svom radu (27) na zahtjevnost izazova kvalitetne pomirbe roditeljske i radne uloge navodi kako je nezaobilazna činjenica da svaki od nas mora neprestano birati između toga da više pozornosti posvetimo svojoj djeci ili da se bavimo drugim aktivnostima koje nam mogu pružiti zadovoljstvo (i donijeti zaradu, op. autora). U svijetu kompromisa nije nevažno ako socijalno okruženje dodjeljuje manje društvenog prestiža i manje psihičkih nagrada za roditeljske aktivnosti skrbi o djeci. Najvažnija lekcija iz ekonomije je da ljudi reagiraju na poticaje, čak i ako toga nisu potpuno svjesni. Ako aktivnosti u kućanstvu nude manje nagrade od aktivnosti izvan njega, ljudi će promijeniti navike u provođenju svog vremena. Za mnoge ljude te promjene u ponašanju mogu biti male, ali gledano u cjelini na cijelo društvo, učinak može biti velik (27). Baš zbog navedenog, dostupnost i kakvoća programa ranog razvoja, predškolskog odgoja i obrazovanja djece postaje jedno od važnijih područja o kojem će ovisiti i budući potencijal gospodarskog rasta.

Kao što je već navedeno, ulaganja u programe ranog razvoja djece donose velike povrate na investirana sredstva. To potvrđuju istraživanja provedena u SAD-u, gdje država na svaki investirani dolar dobije tri dolara povrata (28). Navedeni su rezultati temeljeni na longitudinalnim studijama i cost-benefit analizama programa ranog razvoja djece provedenih u Americi, i to programa: *Perry Preschool*, *Abecedarian Project*, *Chicago Child-Parent Centers* i *Elmira Prenatal/Early Infancy Project* (13). Program *Perry Preschool* osigurao je trogodišnjoj i četverogodišnjoj djeci iz obitelji nižeg socioekonomskog statusa sudjelovanje u vrtićima dva i pol sata na dan, pet dana u tjednu, trideset tjedana svake godine. Osiguravanje sudjelovanja u vrtićima dopunjavalo se s kućnim posjetima djetetovog mentora u trajanju od sat i pol na tjedan. Perryjev program odlikovala je visoka kakvoća nastav-

nika, kao i niski omjeri učenika i nastavnika. Sudionici studije odabrani su na temelju njihovog niskog socioekonomskog statusa. Kako bi se procijenili učinci programa, njegovi sudionici bili su nasumce odabrani iz veće skupine djece i iskustava kako onih koji su sudjelovali u programu, tako i onih koji nisu bili praćeni periodično, s posljednjim istraživanjem sudionika studije u dobi od četrdeset godina. Rezultati djece sudionika (sada odraslih ljudi) uspoređeni su s rezultatima djece nesudionika (također u odrasloj dobi). U dobi od dvadeset i sedam godina otkriveno je da su sudionici u navedenom programu u prosjeku ostvarili 0,9 dulje završene programe obrazovanja u usporedbi s djecom sličnih karakteristika koja nisu sudjelovala u programu. Vrijedno je napomenuti da razlika u obrazovnom postignuću najvjerojatnije podrazumijeva i poboljšanje produktivnosti djece sudionika programa koja su također ostvarila značajni napredak i u nekognitivnim karakteristikama, uključujući upornost i marljivost. Ove su ekonomske koristi nadopunjene i brojnim drugim pozitivnim učincima kao što su niže stope maloljetničkih trudnoća, bitno niže stope kriminalnih aktivnosti u odnosu na djecu koja nisu bila u programu. Isti autori u svojem radu iz 2006. godine navode da ulaganja u znanja i vještine povećavaju buduće ekonomske koristi kroz povećanje produktivnosti radne snage. U već spomenutom istraživanju Lynch (1) obrazlaže da višestruke koristi od navedenih ulaganja imaju i porezni obveznici te državni proračun smanjivanjem troškova javnog obrazovanja (jer sudionici programa ranog razvoja rjeđe prekidaju obrazovanje) te nižim troškovima kaznenopravnog sustava zbog nižih stopa kriminala i delinkvencije i nižim izdvajanjem za programe socijalne pomoći (1).

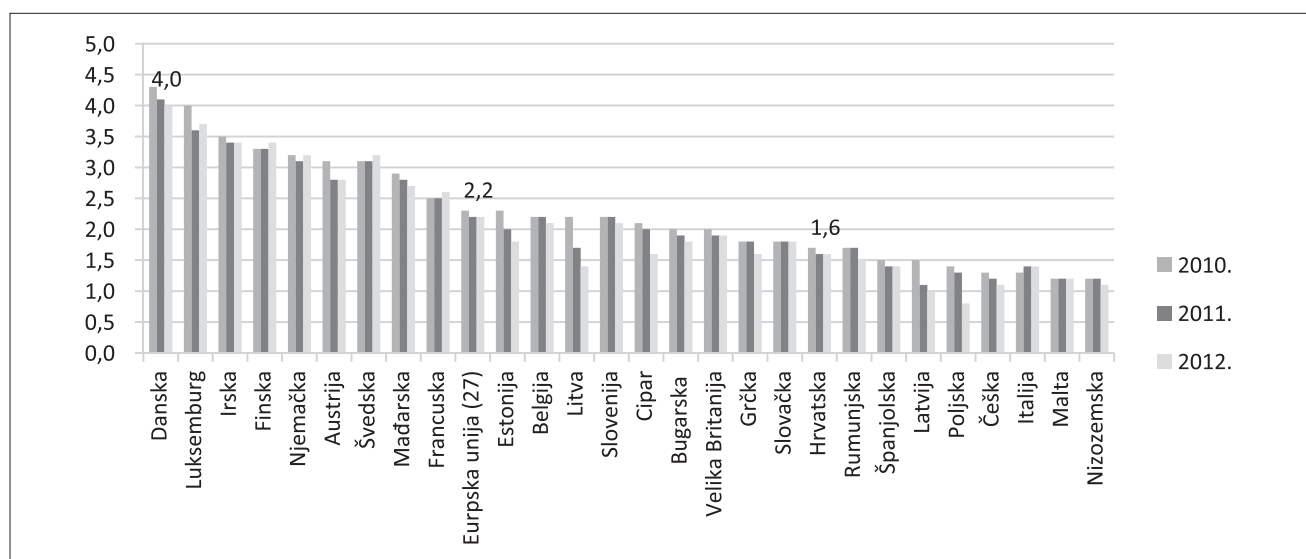
Spomenuto istraživanje Baldanzija i sur.(2) pokazalo je da rast ulaganja u zdravlje djece ima neposredno pozitivne učinke na akumulaciju ljudskog kapitala, a time indirektno pozitivno utječu i na dugoročni gospodarski rast. Objašnjenje spomenutog istraživanja (2) ide u smjeru teorija endogenog gospodarskog rasta u kojima su, pojednostavljeno rečeno, ključni pokretači gospodarskog rasta tehnološke promjene, tehnološka unapređenja, koja su korelirana s unapređenjima ljudskog kapitala. Tako spomenuti rad na temelju modela endogenog rasta objašnjava da će funkcija istraživanja i razvoja, za koju su bitne zalihe ljudskog kapitala, u sljedećoj generaciji biti određena roditeljskim obrazovanjem i ulaganjima u zdravlje njihove djece. Rad pokazuje da a) postoji komplementarnost između obrazovanja i zdravlja: ako roditelji žele da imaju bolje obrazovanu djecu, podižu i ulaganja u njihovo zdravlje i obrnuto, b) spomenuta ulaganja roditelja u zdravlje djece nedvojbeno imaju pozitivan učinak na ostvarene stope dugoročnog ekonomskog rasta, što spomenuti autori potkrepljuju empirijskim podacima (2).

Ulaganje u programe za djecu i obitelj u europskim zemljama i Hrvatskoj

Većina ulaganja u djecu i dalje se provodi "standardnim" socijalnim programima kao što su novčani transferi u koje pripadaju dječji doplatci, porodiljne naknade i one za roditeljski dopust, jednokratne novčane pomoći prilikom djetetova rođenja, stipendije te specijalne novčane pomoći djeci koja žive u siromašnim obiteljima kao što je npr. program zajamčene minimalne naknade u Hrvatskoj i slični programi novčanih transfera. Iz dosadašnjih istraživanja provedenih u Hrvatskoj u vezi s novčanim transferima usmjerenih obitelji važno je spomenuti istraživanje Šućura i sur. (29) koje je pokazalo da paket prethodno spomenutih obiteljskih novčanih naknada pridonosi ublažavanju dječjeg siromaštva, jer čine 1/5 dohotka kućanstava u kojima žive siromašna djeca. Istraživanja provedena u Hrvatskoj (29, 30) pokazala su da djeca predškolske dobi s rizikom siromaštva žive u neadekvatnim stambenim uvjetima, ozbiljno su materijalno depirirani i ne mogu sudjelovati u uobičajenim dječjim aktivnostima te su im slabije pristupačne usluge za djecu, jer češće žive u ruralnim područjima. S druge strane izmjene Zakona o socijalnoj skrbi iz 2013. godine (32), koje su u primjeni od 1. siječnja 2014. godine do danas, smanjile su iznos zajamčene minimalne naknade općenito obiteljima s djecom. Naime, prema starom zakonu iz 2012. godine siromašna je obitelj bila ona koja je imala 4-ero djece u dobi do 7 godina i ostvarivala pravo na 2400 kuna ukupne mjesečne pomoći za uzdržavanje. Ista obitelj od 1. siječnja 2014. godine ima pravo na mjesečni iznos od 2240 kuna zajamčene minimalne naknade, što je 160 kuna ili 6,7% manje od mjesečne pomoći usmjerene na zaštitu siromašne obitelji sa četvero djece. Uvedena je i maksimalna zajamčena minimalna naknada, tako da ona ne smije prelaziti iznos minimalne brutoplaće u Republici Hrvatskoj, čime su osobito bile pogođene obitelji s većim brojem djece koja su izložena siromaštvu, a navedena smanjenja socijalne pomoći siromašnoj djeci nisu do danas korigirana.

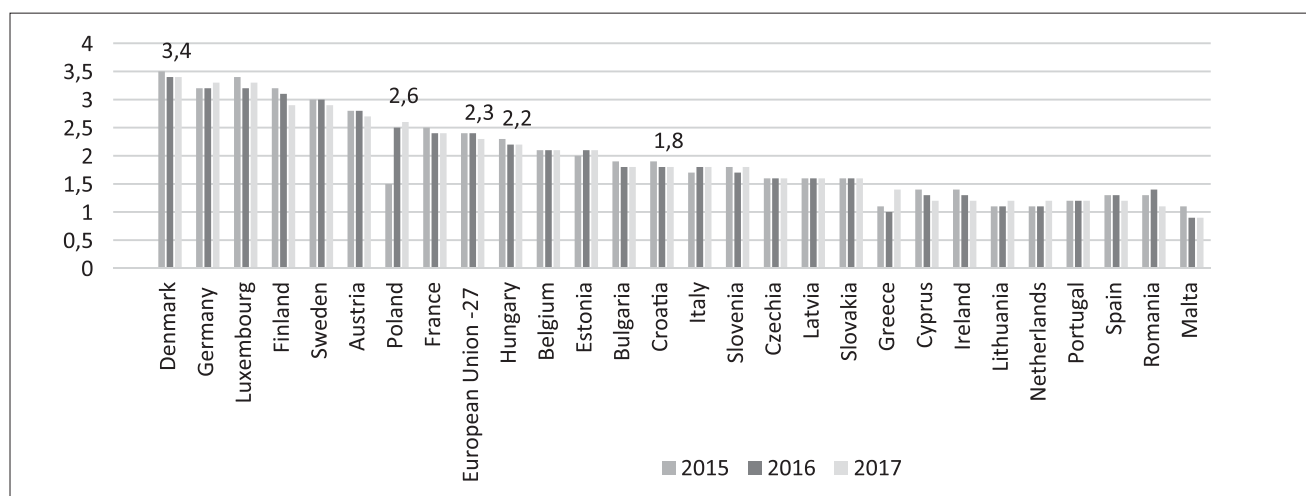
Uz programe novčanih transfera sve važniji postaju programi javnih usluga za djecu kao što su jaslice i vrtići, odnosno sustav predškolskog odgoja i obrazovanja, programi dnevnih centara te subvencije za programe licenciranih dadija u pojedinim zemljama. Ulaganja u programe ranog razvoja djece još nisu dobro statistički pokrivena, pa su podatci o ulaganjima u programe ranog razvoja djece nepotpuni, čak i u razvijenim zemljama. Baš se iz tih razloga u nastavku prikazuju dostupni podatci o ulaganjima u djecu u europskim zemljama, služeći se pritom podacima Eurostata, a za detaljnije podatke o istim ulaganjima u Hrvatskoj u nastavku će se primijeniti izvješća Ministarstva financija.

Statistički ured Europske unije, Eurostat, prikuplja i objavljuje statističke podatke iz država članica i država izvan Europ-

SLIKA 1. Izdvajanja za funkciju obitelj/djeca u 2010., 2011. i 2012. godini

Izvor: Eurostat

SLIKA 2. Izdvajanja za funkciju obitelj/djeca u 2015., 2016. i 2017. godini

Izvor: Eurostat

ske unije, kako bi informirao njene institucije i omogućio praćenje učinaka politika. Eurostat tako prikuplja i podatke za socijalnu zaštitu koji su prikupljeni prema jedinstvenoj esspros metodologiji u svim europskim zemljama (33), a rizici koji zahtijevaju socijalnu zaštitu su bolest/zdravstvena skrb, invaliditet, dob, preživjeli uzdržavani članovi, obitelj/djeca, stanovanje, nezaposlenost i socijalna isključenost. Izdaci o ulaganjima u djecu i obitelj prikupljeni su u okviru područja obitelj/djeca.

U metodološkom priručniku o esspros metodologiji (34) navedeno je da u izdatke koji su pokriveni ovom funkcijom pripadaju novčani transferi namijenjeni obiteljima s malom djecom u koje ulaze: porodiljne i rodiljne naknade, dječji doplatci, jednokratne isplate prilikom djetetova rođenja i sl. te

programi usluga za djecu kao što su vrtići, dnevni centri, subvencije za dadilje i sl.

Na Slici 1 prikazana su izdvajanja za funkciju obitelj i djeca u postotku od bruto društvenog proizvoda za europske zemlje i Hrvatsku, u razdoblju od 2010. do 2012. godine. Europski prosjek za funkciju obitelj/djeca u 2010. godini iznosio je 2,3% izdvajanja od BDP-a, a u 2012. godini 2,2%. Najviše razine izdvajanja u 2010. godini imaju Danska i Luksemburg, i to više od 4%. Iza njih su Irska, Finska i Njemačka s više od 3%. Zanimljivo je spomenuti da iza Švedske i Austrije s također oko 3% izdvajanja slijedi Francuska s 2,5% te odmah iza nje Mađarska, koja od bivših socijalističkih zemalja prednjači po izdvajanjima u promatranim godinama. Niža izdvajanja u promatranim godinama 2010.-2012. manje od 1,5% imaju

Poljska, Portugal, Češka, Italija, te Malta i Nizozemska, koje se sa 1,2% izdvajanja nalaze na dnu ljestvice, dok se Hrvatska sa 1,6% izdvajanja našla u donjem dijelu distribucije EU zemalja prema financiranju izdataka za djecu i obitelj. Da bi vidjeli kakav je trend ulaganja u djecu, na Slici 2 su prikazani posljednji dostupni podatci o ulaganjima u djecu i obitelj u EU zemljama od 2015. do 2017. godine, iz kojih se može vidjeti je li došlo do promjena u redoslijedu zemalja, te u razinama izdvajanja za navedenu funkciju. Razvidno je da je poredak zemalja ostao sličan, pa tako među zemljama koje imaju natprosječna izdvajanja više od 3% BDP-a gotovo da i nema bitnijih promjena, tu su i dalje Danska, Luksemburg, Njemačka, Finska i Švedska, s jednim izuzetkom Poljske koja je 2016. godine najznačajnije povećala ulaganja u obitelj i djecu sa 1,5% BDP-a 2010. godine na 2,5% BDP-a 2016. i 2,6% 2017. godine te je došla u skupinu vodećih zemalja u EU-u prema razini ulaganja u obitelj i djecu.

Republika Hrvatska, prema podacima Eurostata, za funkciju obitelj/djeca u razdoblju od 2010. - 2012. godine izdvajala je oko 1,6% BDP-a, što ju je tada svrstavalo u donju skupinu postsocijalističkih i mediteranskih zemalja koje su bilježile niže razine ulaganja u djecu i obitelj, uz izuzetak Nizozemske. U razdoblju od 2015. do 2017. (Slika 2), unatoč činjenici da je 2013. godine Hrvatska postala punopravna članica Europske unije, a demografska kriza se intenzivirala zbog značajnog iseljavanja u EU zemlje radno sposobnog i fertilenog stanovništva, ulaganja u djecu i obitelj ostaju gotovo na istoj razini i bilježe tek blagi porast sa 1,6% BDP-a iz 2012. na oko 1,8% BDP-a 2017. godine. No u europskom poretku zemalja, zbog smanjivanja izdvajanja u nekim drugim zemljama, Hrvatska se blago pomaknula prema sredini, tj. EU prosjeku od kojeg je još i sad značajno udaljena. Iz navedenog prikaza trendova ulaganja u djecu i obitelj u EU članicama od 2010. do 2017. godine zemlja što bi mogla poslužiti kao uzor Hrvatskoj je Poljska koja je od 2012. do 2017. godine prošla put od zemlje s vrlo niskim ulaganjima u djecu i obitelj u skupinu zemalja s najvećim izdvajanjima.

Pošto smo dobili uvid o tome koliko koja europska država i Hrvatska godišnje troše za financiranje obitelji i djece u % BDP-a, u Tablici 1 može se vidjeti koliko Hrvatska izdvaja s obzirom na pojedinu vrstu programa navedene funkcije.

Navedeni podatci koji se odnose na rodiljne naknade i dječje doplatke preuzeti su iz izvješća Ministarstva financija za pojedinu godinu, a podatci o financiranju predškolskog odgoja - vrtića preuzeti su sa stranica Ministarstva financija (35-38), lokalni proračun - ostvarenja proračuna jedinica lokalne, područne i regionalne samouprave JLP(R)S za razdoblje 2010. - 2015. godine (39). Nakon 2015. godine, tj. 2016. dolazi do iznenadnog snažnog pada izdvajanja za vrtiće JLPS-a s oko 2 milijarde kuna na ispod 500 milijuna kuna, što se zadržava i u 2017. i 2018. godini, a to je vjerojat-

TABLICA 1. Izdvajanja za djecu/obitelj 2010. - 2013. godine u Hrvatskoj

	2012. godina MLRD HR kuna	2013. godina MLRD HR kuna	2015. godina MLRD HR kuna
Rodiljne naknade	2,1	2,1	1,9
Dječji doplaci	1,7	1,7	1,5
Financiranje predškolskog odgoja- vrtići	1,9	2,0	2,0

Izvor: Ministarstvo financija

no posljedica određene metodološke neusklađenosti u prikupljanju podataka, pa se stoga ne prikazuju podatci za 2016. i 2017. godinu. Iz podataka prikazanih u Tablici 1. može se vidjeti da su ukupni izdatci za djecu i obitelj smanjeni sa 5,8 milijarda kuna 2013. godine na 5,4 milijarda kuna 2015. godine. Istodobno izvješće o ukupnim izdalcima socijalne zaštite koje objavljuje redovito Državni zavod za statistiku za 2015. godinu donosi podatak o izdvajanju 6,3 milijarde kuna te isto toliko u 2016. godini i oko 6,5 milijarda kuna u 2017. godini, što je bilo oko 1,8% BDP-a. Razlika u podacima od oko milijardu kuna između podataka Ministarstva financija i Državnog zavoda za statistiku nalazi se dominantno u segmentu izdataka kao što su: izdatci za jednokratnu novčanu potporu za novorođenčce koja se osigurava iz središnjeg državnog proračuna u iznosu, na ukupnoj razini, od 100 milijuna kuna na godinu te ostalih izdataka što ih financiraju županije, gradovi i općine (JLPS) za funkciju obitelj/djeca, koji su prema izvješću *Šućura i sur.* (31) u 2013. godini iznosili oko 450 milijuna kuna.

Najviše financijskih sredstava kod programa usluga očekivano odlazi na financiranje programa predškolskog obrazovanja i odgoja. S druge strane podatci pokazuju da gotovo dvostruko više sredstava odlazi na novčane transfere u usporedbi s financiranjem programa usluga za djecu u omjeru oko 60% prema 40% posljednjih godina (13). Budući da je to poznata činjenica, i nekoliko je radova prezentiralo zabrinjavajuće razmjere regionalnih ekonomskih i socijalnih nejednakosti (40). Isto, nažalost, vrijedi i za ulaganja u djecu i obitelj na regionalnim i lokalnim razinama u Hrvatskoj. Posljedica se toga očituje u različitim razinama dostupnosti programa i usluga za djecu najranije dobi koji bitno variraju u Hrvatskoj, sa Zagrebom koji prednjači i s lokalnim sredinama u Slavoniji i Lici koje značajnije zaostaju u tom pogledu.

Navedene razlike plastično su prezentirane u rezultatima istraživanja koje je provedeno 2013. na temu: „Kako se roditelji i zajednice brinu o djeci najmlađe dobi u Hrvatskoj“ a koje nudi određeno objašnjenje tih razlika (30). Naime, spomenuto je istraživanje pokazalo kako se, s obzirom na ponudu usluga za potporu roditeljima u razdoblju od trudnoće do djetetovog polaska u školu, analizirane lokalne zajednice mogu podijeliti na sredine sa slabo razvijenom mrežom

usluga potpore roditeljstvu i na one s razvijenom mrežom usluga potpore roditeljstvu. Kao glavna razlika tih sredina navodi se razumijevanje uloge i značenja društvene potpore roditeljstvu. Tako zajednice sa slabije razvijenom mrežom usluga programe potpore roditeljstvu vide više kao "pomoć" roditeljima u nepovoljnim okolnostima, dok s druge strane zajednice s razvijenim programima usluga to shvaćaju u kontekstu razvoja i kakvoće života zajednice (30), pa se tako bitno približavaju konceptu i modelu socijalnih ulaganja, jer znaju i očekuju da će navedena ulaganja u djecu i obitelj u budućnosti rezultirati pozitivnim ekonomskim i socijalnim povratima.

Zaključna razmatranja

Iz prikaza navedenih istraživanja jasno se može zaključiti da su ulaganja u djecu visokoisplative investicije, posebice ako se vodi računa o tome da u programe budu uključena djeca koja dolaze iz socijalno rizičnog okruženja. Izdvajanjima za financiranje programa namijenjenih obiteljskoj i dječjoj dobrobiti Republika Hrvatska zaostaje za prosjekom europskih zemalja i nalazi se među europskim zemljama s nižim izdvajanjima za ovu funkciju, a lutanja službene politike posebice su bila velika u kriznom vremenu i tadašnje Vlade kad su 2013. godine smanjeni iznosi novčane socijalne pomoći siromašnim obiteljima s djecom izmjenom tadašnjeg Zakona o socijalnoj skrbi, pri čemu su navedena djeca ostavljena da žive u još dubljem siromaštvu. U mandatu trenutne Vlade (2016. - 2020. godine) kako je pokazano u radu, posljednjih godina spomenuta izdvajanja nešto su se povećala, što je prije svega posljedica povećanog broja djece koja su obuhvaćena predškolskim obrazovanjem te djelomično povećanja financijskih izdvajanja za roditeljne i roditeljske naknade u posljednje vrijeme.

Ipak, iz pokazanih podataka i usporedbe izdvajanja europskih zemalja, zaključuje se da su novčani transferi namijenjeni dječjoj dobrobiti i obiteljima u Hrvatskoj niži od onih u spomenutim zemljama. Tako se primjerice iznosi za dječji doplatk u Hrvatskoj nisu mijenjali dulje od 15 godina, a cijene dječje prehrane, pelena i higijenskih potrepština su višestruko porasle. Ovdje kao pozitivan primjer može poslužiti Poljska koja je 2016. godine uvela univerzalni dječji doplatk programom poznatim pod nazivom „500+“, pružajući svakom djetetu doplatk u iznosu od 500 poljskih zloti, što je oko 125 eura na mjesec (nešto manje od 1000 kuna), bez obzira na ekonomsku situaciju u obitelji. Najvećim dijelom baš zbog tog programa Poljska je ušla u skupinu zemalja koje u EU-u najviše izdvajaju za djecu i obitelj u 2017. godini. U Hrvatskoj je još i sad na snazi stari program dječjeg doplatka koji uzima u obzir prihode obitelji, dakle ne dobivaju ga sva djeca, a iznosi su višestruko niži nego u Poljskoj u rasponu tek od 200-300 kuna po djetetu, iako se Poljska i

Hrvatska ne razlikuju značajno po razini ekonomske razvijenosti ako uzmemo u obzir indikator BDP-a po glavi stanovnika.

Osim svega navedenoga, brojni autori upozoravaju i na koristi koje ulaganje u djecu donosi kako za njih same, tako i za njihove obitelji, državu i društvo. Očito je da ove višestruke prednosti koje donose dostupni programi namijenjeni djeci nisu dovoljno prepoznati na javnopolitičkoj razini u Hrvatskoj, iako je važnost i potreba daljnjeg razvoja tog sustava isticana u raznim strateškim dokumentima. Iz svega navedenoga može se zaključiti kako je važno što prije započeti sa sustavnom reformom, koja bi za cilj imala povećanje izdvajanja za programe namijenjene djeci i dječjoj dobrobiti u Hrvatskoj, kako razvoj programa socijalnih usluga namijenjenih djeci i obitelji, ali isto tako i programa novčanih transfera poput zajamčene minimalne naknade za siromašne i dječjeg doplatka koji treba reformirati na temelju poljskog primjera. Za Republiku Hrvatsku povećanje navedenih ulaganja važno je svakako zbog podizanja dječje dobrobiti te svih prezentiranih razloga u radu, ali sve više i zbog ozbiljnih demografskih izazova s kojima je suočena Republika Hrvatska, a sustavna obiteljska politika može pozitivno pridonijeti i poboljšanju fertiliteta.

LITERATURA

1. Lynch RG. Exceptional Returns: Economic, Fiscal and Social Benefits of Investment in Early Childhood Development. Washington DC: Economic Policy Institute, 2004.
2. Baldanzi A, Bucci A, Prettnner K. Children's health, human capital accumulation, and R&D-based economic growth. Hohenheim Discussion Papers in Business, Economics and Social Sciences. 2017;01:1-24. doi: org/10.1017/S136510051900035X
3. Campbell F, Conti G, Heckman JJ i sur. Early childhood investments substantially boost adult health. Science. 2014;343:1478-85.
4. Dobrotić I, Matković T, Baran J. Zaposlenost žena i pristup sustavu predškolske skrbi za djecu u Hrvatskoj: postoji li veza? Revija za socijalnu politiku. 2010;17:363-85.
5. Matković T. Obuhvat sustavom predškolske skrbi u Hrvatskoj, 1989.-2005. Revija za socijalnu politiku. 2007;14:123-5.
6. Baran J. Predškolski odgoj i obrazovanje kao socijalna investicija. Revija za socijalnu politiku. 2013;20:43-63.
7. Morel N, Palier B, Palme J. Towards a social investment welfare state? Ideas, policies and challenges. Bristol: The Policy Press, 2012.
8. Babić Z, Baturina D. Koncept socijalnih investicija kao odgovor na krizu i nove izazove socijalne države: trendovi i perspektiva. Revija za socijalnu politiku. 2016;23:61-80.
9. Esping-Andersen G, Gallie D, Hemerijck A, Myles J. Why We Need a New Welfare State. Oxford: Oxford University Press, 2002.
10. Hemerijck A. Two or three ways of welfare state transformation. In: Morel N, Palier B, Palme J, ur. Towards a social investment welfare state? Ideas, policies and challenges Bristol: The Policy Press, 2012.
11. Evers A, Ewert B. Social innovations for social cohesion. On concepts and first findings of a cross-country study. U: 10th Annual ESPAnet Conference, 2012. http://www.csas.ed.ac.uk/_data/assets/word_doc/0007/89233/Ewert_-_Stream_1.docx

12. Evers A. Mixed welfare systems and hybrid organizations: changes in the governance and provision of social services. *Int J Public Adm.* 2005;2:737-48.
13. Babić Z. Ekonomski i socijalni aspekti ulaganja u rani razvoj djece: komparativni prikaz. U: Pečnik N, ur. Kako roditelji i zajednica brinu o djeci najmlađe dobi u Hrvatskoj. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 2013:251-9.
14. Rolnick A, Grunewald R. Early childhood development: economic development with a high public return. *The Region.* 2003;17:6-12.
15. Rolnick A, Grunewald R. The Economics of Early Childhood Development. Federal Reserve Bank of San Francisco, 2007. Dostupno na: http://www.frbsf.org/publications/community/investments/0709/economics_early_childhood.pdf (pristupljeno 15. kolovoza 2019.)
16. Dobrotić I. Dostupnost i korištenje usluga predškolskog odgoja i obrazovanja te drugih oblika skrbi. U: Pečnik N, ur. Kako roditelji i zajednica brinu o djeci najmlađe dobi u Hrvatskoj. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 2013:166-78.
17. OECD. Investing in high-quality early childhood education and care (ECEC). 2015. Dostupno na: <http://www.oecd.org/education/school/48980282.pdf> (pristupljeno 15. kolovoza 2019.)
18. Heckman JJ. Invest in early childhood development: reduce deficits, strengthen the economy, 2012. Dostupno na: <http://heckmanequation.org/content/resource/invest-early-childhood-development-reduce-deficits-strengthen-economy> (pristupljeno 15. kolovoza 2019.)
19. Heckman JJ. Schools, Skills and Synapses, 2008. Dostupno na: <http://heckmanequation.org/content/resource/schools-skills-synapses-benefits> (pristupljeno 15. kolovoza 2019.)
20. Grunewald R, Rolnick A. A proposal for achieving high returns on early childhood development. *Special Studies, Early Childhood Development.* Minneapolis: Federal Reserve Bank of Minneapolis, 2006.
21. Neri M. Tackling Inequalities in Brazil, China, India and South Africa - Role of Labour Market and Social Policies. Paris: OECD Publishing, 2010.
22. Dawes A, Biersteker L, Hendricks L. The Sobambisana Initiative: Integrative evaluation report. Commissioned by Ilifa Labantwana. Cape Town, 2011.
23. Biersteker L, Dawes A. Early childhood development. U: Kraak A, Press K, ur. Human Resources Development Review: Education, Employment and Skills in South Africa. Cape Town: HSRC Press, 2008:185-205.
24. Heckman JJ. Policies to foster human capital. *Res Econ.* 1999;54:3-56.
25. Heckman JJ, Masterov DV. The productivity argument for investing in young children. *Appl Econ Perspect P.* 2007;29:446-93.
26. Cynader MS. Mechanisms of brain development and their role in health and well-being. *Daedalus.* 1994;123:155-65.
27. Romer P. Investment in Children and Economic Growth. *Daedalus. Health and Wealth.* 1994;123:141-54.
28. Heckman J, Pinto R, Savelyev P. Understanding the mechanisms through which an influential early childhood program boosted adult outcomes. *Am Econ Rev.* 2013;103:2052-86.
29. Šučur Z, Kletečki Radović M, Družić Ljubotina O, Babić Z. Siromaštvo i dobrobit djece predškolske dobi u Republici Hrvatskoj. Zagreb: UNICEF, 2015.
30. Pečnik N. Kako roditelji i zajednice brinu o djeci najmlađe dobi u Hrvatskoj. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku; 2013.
31. Šučur Z, Babić Z, Urban I, Baran J. Struktura naknada, izdaci i korisnici programa socijalne zaštite u Hrvatskoj. Zagreb: Ministarstvo socijalne politike i mladih. Program Ujedinjenih naroda za razvoj u Hrvatskoj, 2016.
32. Hrvatski sabor. Zakon o socijalnoj skrbi. *Narodne novine.* 2013;157.
33. Eurostat. Population and social conditions data: tables by benefits – family/children function, 2019. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Social_protection_statistics_-_social_benefits (pristupljeno 15. kolovoza 2019.)
34. Eurostat Methodologies and Working Papers. ESSPROS Manual: The European System of integrated Social Protection Statistics (ESSPROS). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008. <http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/statmanuals/files/KS-RA-07-027-EN.pdf>
35. Ministarstvo financija. Godišnje izvješće Ministarstva financija za 2010. godinu, 2011. Dostupno na: <http://www.mfin.hr/adminmax/docs/Godisnjak%202010.pdf> (pristupljeno 15. kolovoza 2019.)
36. Ministarstvo financija. Godišnje izvješće Ministarstva financija za 2011. godinu, 2012. Dostupno na: <http://www.mfin.hr/adminmax/docs/Godisnje%20izvjesce%20MFIN%202011.pdf> (pristupljeno 15. kolovoza 2019.)
37. Ministarstvo financija. Godišnje izvješće Ministarstva financija za 2012. godinu, 2014. Dostupno na: <http://www.mfin.hr/adminmax/docs/Godisnjak%202012.pdf>
38. Ministarstvo financija. Godišnje izvješće Ministarstva financija za 2013. godinu, 2015a. Dostupno na: <http://www.mfin.hr/adminmax/docs/Godisnjak%202013.pdf> (pristupljeno 15. kolovoza 2019.)
39. Ministarstvo financija. Lokalni proračun – ostvarenja proračuna JLP(R)S za razdoblje od 2010. do 2015. godine, 2015b. Dostupno na: <http://www.mfin.hr/hr/ostvarenje-proracuna-jlprs-za-period-2010-2014> (pristupljeno 15. kolovoza 2019.)
40. Babić Z. Decentralizacija socijalne skrbi i socijalne nejednakosti: slučaj Hrvatske. *Revija za socijalnu politiku.* 2018;25:25-48.

SUMMARY

Investing in children as a highly profitable social investment

Zdenko Babić

Studies in various scientific disciplines such as economics, epidemiology and psychology indicate that investments in children are very profitable investments. Such investments bring multiple benefits, both to the children of programme participants and to their families, the state and the society. One stream of research combines the benefits of investing in children's health, which can have a positive impact on economic growth. On the other hand, benefits are evident in multiple areas, from greater opportunities for parents to participate in paid employment, reducing child poverty and sustainability of the social protection system, to alleviating demographic pressures and positive effects on economic growth. Although investments in children and families are consistently lower in Croatia than in European Union (EU) countries and there is a declaratory commitment among politicians about their importance, it is still planned to reduce funding in the 2020 budget. While allocations in the EU countries amount to an average of 2.3% of Gross Domestic Product (GDP), in Croatia it is 1.8% of GDP with a slight increase in recent years due to the expansion of the childcare sector in the field of preschool education. In the Croatian context, the aforementioned topic has been researched in recent years within the discipline of social issues, with several researches pointing out that programmes and services intended for children are profitable social investments, especially when it comes to children at risk. Investments in children are becoming ever more important because of the advancement of children's well-being, but also because of the great demographic challenges in Croatia.

Key words: CHILD WELFARE; SOCIAL CHANGE